

Doç. Dr. Harun GÜNGÖR, Yard. Doç. Dr. Mustafa ARGUNŞAH,
«Gagauz Türkleri Dil - Tarih - Folklor ve Halk Edebiyatı»,
Kültür Bakanlığı Yay. Ankara 1991. X + 377 s.

Bilgehan Atsız GÖKDAĞ

Türkiye'de son yıllarda Türk Dünyasına karşı büyük bir ilginin olduğu görülmektedir. Bu ilginin temelinde hiç şüphesiz Türk Dünyasında meydana gelen hızlı değişim ve buna bağlı olarak esaretten kurtulma düşüncesi yatmaktadır. Daha düne kadar Türk Dünyasına yönelmenin bir tabu olduğu ülkemizde, bugün bu tabuların yıkılmasıyla birlikte, gecikmiş bir hasret ve muhabbetin arzuları doğrultusunda, hemen hemen toplumun her kesiminin bu sahaya ilgi duyduğu gözlenmektedir. Ancak Türkiye bu ilgiye cevap verecek hazırlıkta olmadığı için, yeterli bilgileri bulabileceğimiz eserlerin sayısı da çok azdır. Bundan dolayı Türk Dünyası ile ilgili ortaya çıkan tavrın, hissiliği ağır basan yorumlardan pek fazla öteye gitmediği bir gerçektir. Bizim burada tanıtmaya çalıştığımız eser ise, bu sahada büyük bir boşluğu dolduracak mahiyette olup, bundan sonra yapılacak çalışmalara da örnek teşkil edecektir.

Eser, Gagauz Türkleri hakkında genel bilgiler ve eserin hazırlanış gayesini anlatan önsöz kısmından sonra, başlıca üç bölümden oluşmuştur. Gagauzlar başlığını taşıyan I. bölümde, Ga-

gauzlar'ın yaşadığı yerler, menşei, tarihi, dili ve Gagauz adı üzerine gibi konular hakkında doyurucu bilgiler verilmiştir. Bu bölümde, özellikle Gagauzlar'ın menşei ile ilgili bu zamana kadar yapılan çalışmaların ışığı altında, Gagauzlar'ın Peçenek, Uz ve Kumanklar'la Anadolu Selçuklu Türkleri'nden meydana gelmiş, onların sentezi olan bir Türk topluluğu olduğu açıklanmıştır. Gagauz adı hakkında yapılan izahlar sıralanmakla yetinilmiştir. Gagauzlar'ın tarihi, VII. yüzyıl ortalarında Türkler arasında başlayan göç hareketlerinden itibaren ele alınıp, zamana kadar getirilmiştir. Gagauz Türkçesi'nin merhalelerle birlikte başlıca «Gagauzlar'ın dili» alt başlığında anlatılmıştır.

Gagauz Türkleri'nin folkloruna ayrılan II. bölümde, «doğum, nişan - düğün, ölüm, kurban, giyim - kuşam, musiki, takvim, resim - damga, Gagauz inanışlarında yaşayan olağanüstü varlıklar (cadı, peri, taun, dev (Tepegöz), obur, tılsım, albastı); tabiatla ilgili halk inanışları (gök, güneş, ay, yıldız, gökgürültüsü, yağmur, rüzgar, ateş, yer); Gagauzlar'ın diğer inanışları (halk arasında yaşayan inanma-

lar vebatıl inançlar) ile ilgili bilgiler verilerek, Gagauz Türk kültürünün en önemli bölümü gözler önüne serilmiş, Anadolu ve diğer Türk bölgelerinde oluşan folklorla mukayesesinin yapılabilmesine imkân sağlanmıştır.

Gagauz halk edebiyatı III. bölümde ele alınmış olup, bu bölüm kitabın en hacimli kısmıdır. (s. 52-355). Asırlardır yazılı bir edebiyat oluşturamayan Gagauz Türkleri, duygu ve düşüncelerini sözlü edebiyata aksettirmişler ve çok zengin bir halk edebiyatı meydana getirmişlerdir. Masallar, türküler, maniler, bilmece, atasözleri, deyimler, tekerlemeler, ninniler, fıkralar v.s. nesilden nesile aktararak, zamanımızda da aynı canlılık ve zenginlikle korunmuştur. «Halk edebiyatı» alt başlığı içinde Gagauz halk edebiyatı hakkında kısa fakat öz açıklamalar yapılmış, Türk Dünyasında coğrafya farklılıklarına rağmen; duyma, düşünme ve bunları ifade etmede belirgin bir beraberliğin varlığına işaret edilmiştir. Daha sonra halk edebiyatı metinleri olarak atasözleri ve deyimler, bilmece, türküler, maniler, çocuk şiirleri, tekerlemeler, ninniler ve oyunlar, masallar, fıkralar ve kıssalar, Nasrettin Hoca fıkraları Gagauz Türkçesi'nin hususiyetleri korunarak verilmiştir. Söz konusu metinler daha önce yayınlanmış kitaplardan alınmış olup, hangi kitaptan alındığı sayfa numaralarıyla birlikte gösterilmiştir. Metinlerde görülen bazı fonetik farklılıklar, metinlerin Gagauz Türkçesi'nin çeşitli ağızlarından alınmış olmasıyla izah edilebilir.

Metinlerin daha kolay anlaşılabilmesi için kitabın sonunda bir küçük sözlük kısmı yer almakta olup, ayrıca indeks ve çok zengin bir bibliyografya bulunmaktadır. Gagauz hayatını çeşitli yönleriyle aksettiren resimlerden son-

ra Gagauzlar'ın yaşadığı yerleri gösteren harita ile eser son bulmaktadır.

Eser hakkında sonuç olarak şunları söyleyebiliriz: «Gagauz Türkleri» adlı kitap, Türkiye'de yapılan çalışmalar arasında, bir Türk boyunu ilk defa monografik bir çerçevede ele aldığı için daha sonra yapılacak Türk Dünyasına yönelik araştırmalara metod açısından rehberlik edecektir. İhtiva ettiği zengin halk edebiyatı metinlerinin dil özellikleri bozulmadan verilmiş olması, halk edebiyatı ve dil araştırmacıları için hazine değerindedir. Eser bugüne kadar oluşan yaygın kanaatlerin ortadan kalkmasına da yardımcı olacaktır. Bu vesile ile bir örneğe temas etmek yerinde olacaktır: Kültür Bakanlığı Yayınları arasında aynı seriden çıkan «Gagauz Türkçesi'nin Sözlüğü»¹ adlı eserin önsözünde, çevirenler, Gagauz hakkında şunları yazmaktadırlar. «Gagauzlar Orta Asya'ya yapılan İslamiyeti kabul etmemek için ana yurdu terk ederek Rusya üzerinden Bulgaristan'a kadar gelmiş ve burada Bizanslılar'ın zorla Hristiyanlaştırmak için yaptıkları baskılara dayanamadıklarından bugünkü Moldovya'ya çekilmişlerdir. Bunların adı aslında Gagauz değildir. Kendilerinin ifadesine göre «Hak Oğuz» ya da «Gök Oğuz» olmalıdır...» Bu tür yanlış bilgiler, söz konusu eser vasıtasıyla yok olup gidecektir. Gagauz Türkleri ile ilgili derli toplu bir eseri bizlere kazandıran hocalarım Doç. Dr. Harun Güngör ve Yrd. Doç. Dr. Mustafa Argunşah'ı kutlarken, diğer Türk boylarıyla ilgili bu tür eserlerin de bir an önce yayınlanmasını özlemle beklemekteyiz.

1 Gagauz Türkçesi'nin Sözlüğü, Aktaranlar: Abdulmecit Doğru, İsmail Kaynak, Kültür Bakanlığı Yayınları. Ankara 1991, s. V.